दिल्ली पब्लिक स्कूल, ग्वालियर

(डी0 पी0 एस0 सोसायटी, नई दिल्ली के मार्गदर्शन में)

मूल्यांकन

प्रश्न–पत्र प्रारूप

कक्षा – सप्तमी

विषय – संस्कृतम्

समयः– 1½ घंटा **पूर्णाङ्काः 80**

खण्डः – क (अपठित–अवबोधनम्)

प्रश्न 1. अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् उत्तरत – **[10]**
(नीचे लिखे अनुच्छेद को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए)

योगिराजः श्रीकृष्णः द्वापरे युगपुरुषः आसीत्। सः महान् राजनीतिज्ञ कुशलकूटनीतिज्ञः च आसीत्। देवकी वसुदेवसुतः श्रीकृष्णः स्वकीयमातुलस्य कंसस्य कारागारे समुत्पन्नः आसीत्।नृशंसं कंसं हत्वा अयं महापुरूषो महाभारतयुद्धस्य नायको गीतायाः गायकश्चाभवत्। गीतायां ज्ञान–भक्तिकर्म–योगानां तत्वनिरूपणं विश्वमनीषिणः अद्यापि आकर्षयति।

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)

(क) कः द्वापरे युगपुरुषः आसीत्?

(ख) श्रीकृष्णः कुत्र समुत्पन्नः आसीत् ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए)

(क) श्रीकृष्णः कयोः सुतः आसीत् ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए)

(क) ''गीतायाः'' अस्मिन पदे का विभक्तिः ?

(i) षष्ठी (ii) द्वितीया (iii) तृतीया (iv) चतुर्थी

(ख) ''कारागारे'' इति पदे किं वचनम् ?

(i) एकवचनम् (ii) द्विवचनम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपिन

खण्डः – ख (रचनात्मकं कार्यम्)

प्रश्न 2. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषासहायतया पञ्च वाक्यानि पूरयत – **[5]**
(चित्र को देखकर मंजूषा की सहायता से पाँच वाक्य पूर्ण कीजिए।)

मञ्जूषा | वटवृक्षः , खगाः , पर्वताः , कन्दुकेन , क्रीडतः |

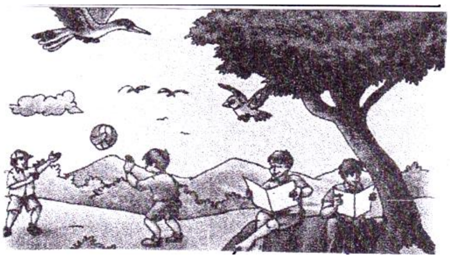

(1) अस्मिन् चित्रे ––––––––––– सन्ति।

(2) अत्र एकः ––––––––––––– अस्ति।

(3) –––––––––––––––––––– डयन्ते।

(4) बालकौ ––––––––––––––––––––।

(5) बालकाः –––––––––––– क्रीडन्ति।

प्रश्न 3. संस्कृते वाक्यानुवादम् कुरुत – (संस्कृत में वाक्य अनुवाद कीजिए) **[2]**

1. वह बाजार जाता है।
2. सीता कलम से लिखती है।

प्रश्न 4. **अद्योलिखितेन पदेन पञ्च लघु वाक्य निर्माणं कुरूत –** (नीचे लिखे शब्दों से पाँच छोटे वाक्य बनाइए) **[5]**

मञ्जूषा – लिखति , विद्यालय , अहम् , वयम् , खादन्ति

खण्डः – ग (व्याकरणम्)

प्रश्न 5. **'वारि' शब्दस्य रूपाणि प्रथमातः पञ्चमी पर्यन्तं लिखत** –('वारि' शब्द के प्रथमा विभक्ति से पञ्चमी तक के रूप लिखिए) **[5]**

अथवा

'बालक' शब्दस्य रूपाणि प्रथमातः पञ्चमी पर्यन्तं लिखत – ('बालक' के प्रथमा विभक्ति से पञ्चमी तक के रूप लिखिए)

प्रश्न 6. **''भू'' धातोः लट्लकारे रूपाणि लिखत –** (''भू'' धातु के लट् लकार रूप लिखिए।) **[5]**

अथवा

''कृ'' धातोः लृट् लकारे रूपाणि लिखत – (''कृ'' धातु के लृट् लकार में रूप लिखिए)

प्रश्न 7. **संख्या संस्कृते लिखत – (संख्या संस्कृत में लिखो)** **[5]**

3 , 5 , 7 , 8 ,9

प्रश्न 8. **कोष्ठकात् उचितं उपपदविभक्तिं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत –** **[5]**
(कोष्ठक से उचित उपपद विभक्ति चुनकर रिक्तस्थान पूर्ण कीजिए)

(क) ––––––––––– भक्तिः रोचते। **(देवः , देवेभ्यः)**
(ख) पिता ––––––––– क्रुध्यति। **(पुत्राय , पुत्रम्)**
(ग) ––––––––– स्वाहा। **(इन्द्रः , इन्द्राय)**
(घ) वीरः बालकं –––––––––– रक्षति। **(सिंहात् , सिंहस्य)**
(ङ) ––––––––––– कालिदासः श्रेष्ठः वर्तते। **(कविः , कवीनाम्)**

प्रश्न 9. **मञ्जूषातः अव्ययपदानि चित्वा वाक्यानि पूरयत –** **[5]**
(मंजूषा से अव्यय शब्द चुनकर वाक्यों को पूरा करें)

मञ्जूषा – **पुरा , अपि , बहिः , शनैः , विना**

(क) रामः –––––––––– गमिष्यति।
(ख) विद्यालयात् ––––––––– क्रीडाक्षेत्रम् अस्ति।
(ग) –––––––––– मम जन्मदिवसः अस्ति।
(घ) ––––––––––कंसो नाम एकः नृपः आसीत्।
(ङ) विद्या ––––––––––– जीवनं वृथा।

प्रश्न 10. **अधोलिखितानां पदानां निर्देशानुसारं पदपरिचयं लिखत –** **[5]**
(नीचे लिखे शब्दों का निर्देशानुसार पद–परिचय लिखें)

	पदानि	**धातुः**	**पुरूषः**	**वचनम्**
1)	निवसन्ति	–––––––	–––––––	–––––––
2)	पश्यसि	–––––––	–––––––	–––––––
3)	गच्छामि	–––––––	–––––––	–––––––
4)	अतिष्ठत्	–––––––	–––––––	–––––––
5)	भविष्यति	–––––––	–––––––	–––––––

खण्डः – घ (पठित – अवबोधनम्)

प्रश्न 11. गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – (गद्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) **[5]**

कस्मिंश्चिद्देशे धर्मबुद्धिः पापबुद्धिश्च द्वे मित्रे प्रतिवसतः स्म। अथ कदाचित्पापबुद्धिना चिन्तितम्–अहं तावन्मूर्खो दरिद्रश्च। तदेन धर्मबुद्धिमादाय देशान्तरं गत्वा अस्य आश्रयेण अर्थोपार्जनं कृत्वा एनापि वञ्चयित्वा सुखी भवामि इति। अथान्यस्मिन्नहीन पापबुद्धिः धर्मबुद्धिं प्राह – भो मित्र! शास्त्रेष्वेवं वर्णितम् यद् येन देशान्तरेषु बहुविधभाषावेषादि न ज्ञातं तस्य जन्म धरणीपीठे निरर्थकम्। अतः आवाम् देशान्तरं गच्छावः इति।

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)

(क) धर्मबुद्धेः मित्रस्य किं नाम आसीत् ?

(ख) मूर्खः दरिद्रः च कः आसीत् ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए)

(क) पापबुद्धिः कस्य आश्रयेण अर्थोपार्जनं कर्तुम् इच्छति ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए)

(क) "**दुःखी**" पदस्य कः विपर्ययः अनुच्छेदे प्रयुक्तः ?

(i) सुख (ii) दुःख (iii) सुखी (iv) मुखी

(ख) "**आवाम्**" पदे किम् वचनम् ?

(i) एकवचनम् (ii) द्विवचनम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपि न

प्रश्न 12. पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – (पद्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) **[5]**

उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः।।

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)

(क) केन कार्याणि सिध्यन्ति ?

(ख) उद्यमेन कानि सिध्यन्ति ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए)

(क) मृगाः कुत्र न प्रविशन्ति ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए)

(क) "**सुप्तस्य**" पदे का विभक्तिः ?

(i) पञ्चमी (ii) षष्ठी (iii) सप्तमी (iv) चतुर्थी

(ख) "**प्रविशन्ति**" पदे किम् वचनम् ?

(i) एकवचनम् (ii) द्विवचनम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपि न

प्रश्न 13. नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –(नाट्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए) **[5]**

भोजः – अनुगृहीतोऽस्मि। कुतः समागमनम् अत्र भवताम् ?

लक्ष्मीधरः – राजन् यत्र जलपूर्णं सरः भवति तत्र पक्षिणः स्वयं समायान्ति। अहमपि भवतां विद्यानुरागं दानशीलतां च समाकर्ण्य समागतोऽस्मि। भवद्राज्ये निवस्तुम् इच्छामि।

भोजः – ममैतत् सौभाग्यं यद् भवादृशाः विद्वांसः मम पण्डितपरिषदं विभूषयेयुः। (मन्त्रिणं प्रति) मन्त्रिवर नगरपालं समाहूय आदिश्यतां यत् सः लक्ष्मीधर विदुषे निवासव्यवस्थां कारयतु। नगरे कृत–निवासम् अपठितं जनं निःसार्थ तद्गृहे एषां पण्डितवरः वासयितव्यः।

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए)

(क) भोजनस्य सभायां कः आगतः ?

(ख) यत्र जलपूर्ण सरः भवति तत्र के स्वयं समायान्ति ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए)

(क) लक्ष्मीधरः कस्य गृहे वासयितव्यः आसीत् ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (निर्देश के अनुसार उत्तर दीजिए)

(क) "**भवति**" पदे किम् वचनम् ?

(i) एकवचनम् (ii) द्विवचम् (iii) बहुवचनम् (iv) किमपि न

(ख) "**नगरे**" पदे का विभक्तिः ?

(i) प्रथमा (ii) सप्तमी (iii) षष्ठी (iv) किमपि न

प्रश्न 14 अधोलिखितानि वाक्यानि शुद्धं कुरुत – (वाक्यों को शुद्ध कीजिए) **[5]**

(क) निजनिकेतनं गिरिशिखरे **अस्मि**।

(ख) स्वकीयं बलं बाधकं **भवामि**।

(ग) पथि हिंस्राः पशवः न **अस्ति**।

(घ) गमनं सुकरम् **सन्ति**।

(ङ) राघवः विद्यालयं **गच्छतः**।

प्रश्न 15. पर्यायवाचिपदानि योजयत – (पर्यायवाची शब्दों को मिलाइए) **[3]**

(अ)	**(ब)**
(क) पर्वतः	(क) वृक्षाः
(ख) महीरूहः	(ख) निशाकरः
(ग) चन्द्रः	(ग) नगः
(घ) पाकशाला	(घ) नृपः
(ङ) महिपतिः	(ङ) महानसम्
(च) पुरुषः	(ङ) नरः

प्रश्न 16. अधोलिखितं कथायाः मञ्जूषासहायतया पूरयत – (नीचे लिखी कथा मञ्जूषा की सहायता से पूर्ण कीजिए) **[2.5]**

मञ्जूषा — **पतिष्यति , द्रक्ष्यति , कथयति , शिलाखण्डं , छात्रौ**

एकस्मिन नगरे द्वौ (1) ————————। विद्यालयात् गृहम् प्रति गच्छतः। मार्गे तौ एकं (2) —————————— पश्यतः। प्रथमः बालः द्वितीयम् (3) ————————— – हे मित्र! यदि कश्चित् अन्यः बालः शिलाखण्डम् न (4) —————————— तदा अवश्यमेव (5) ——————————।

प्रश्न 17. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – (प्रश्ननिर्माण करें) **[2.5]**

(क) **तेषां** स्वामिनः असमर्थाः सन्ति।

(ख) **गजधरः** सुंदरः शब्दः अस्ति।

(ग) **तडागाः** संसारसागराः कथ्यन्ते।

(घ) गुणा **गुणज्ञेषु** गुणाः भवन्ति।

(ङ) **लुब्धस्य** यशः नश्यति।

------x----